

Hyvinvointifoorum 11.3.2010

Puhe-elementtejä ministeri Pekkariselle

Arvoisat hyvinvoinnin kehittäjät,

Aivan aluksi haluaisin kysyä, mitä olemme kehittämässä kun puhumme hyvinvoinnin kehittamisestä? Miten hyvinvointi määritellään? Mistä hyvinvointi muodostuu? Hyvinvointia voidaan lähestyä hyvin kapea-alaisesti esimerkiksi keskittymällä vain sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen, mutta kun sitä tarkastellaan ihmisten näkökulmasta, tulee hyvinvointi nähdä huomattavasti kokonaisvaltaisemmin.

Viime vuoden lopulla Brittiläinen ajatushautomo Legatum Institute arvioi Suomen olevan maailman hyvinvoivin maa. Tässä arvioinnissa hyvinvoinnin määrittely oli hyvin laaja: huomioon otettiin niin kansantalouden rakenteet, yritteliäisyys, innovaatiot kuin demokraattisten instituutioiden toiminta. Hyvinvointi-indeksissä painottuivat terveyskysymysten lisäksi koulutus-, turvallisuus- ja hallintokysymykset. Indeksiiin vaikuttivat myös kansalaisten vapaudet ja heidän sosiaalinen pääomansa. Myös muut Pohjoismaat menestyivät mittauksessa: Ruotsi sijoittui kolmanneksi, Tanska neljänneksi ja Norja viidenneksi.

Tämä tulos kuvaa hyvin niitä rakenteita, jotka ovat hyvinvoivan ihmisen ja hyvinvoivan kansakunnan takana – se kuvaa miten monista asioista hyvinvointimme muodostuu. Yleinen pohjoismainen yhteiskuntapolitiikkamme on ollut menestyksekkästä. Suomalainen yhteiskunta rakentui julkisen sektorin kasvun myötä 1970-1980-luvuilla hyvinvointiyhteiskunnaksi. Koska salissa on koolla myös aluekehittäjäväkeä, niin todettakoon, että maantieteellisesti nuo vuosikymmenet olivat alueellisesti erittäin tasapainoisen kasvun aikaa.

Määrittelystä puhuttaessa olen ilolla laittanut merkille hyvinvoinnin laaja-alaisen määrittelyn KOKO:n hyvinvointiverkostossa: siihen katsotaan kuuluvaksi sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä kuntoutus-, hoito- ja hoivatyön lisäksi ennaltaehkäisevä työ, liikunta-, kulttuuri- ja elämystuotanto sekä näihin liittyvät palvelut, tuotteet ja järjestelmät.

Arvoisat kuulijat,

Hyvinvointiyhteiskuntamme on suurten haasteiden edessä. Suomessa ikääntyvän väestön osuuden kasvu on nopeampaa kuin missään muualla Euroopassa. Vuoteen 2040 mennessä ennustetaan 65 – vuotta täyttäneiden määrän nousevan 1,55 miljoonaa henkilöön eli kaksinkertaistuvan nykyiseen verrattuna. Yli 85-vuotiaiden vanhusten väestöosuus kolminkertaistuu vuoteen 2040 mennessä. TEM:n selvityksen mukaan väestön hyvinvointi Suomen eri alueilla on riippuvainen monista alueiden talouteen ja palveluihin liittyvistä tekijöistä. Perustana hyvinvoinnille on väestön ja elinkeinotoiminnan tasapainoinen kehitys sekä julkisen rahoituksen turvattu saatavuus. Vuosikymmeniä jatkunut muuttotappio ja nyt nopeasti kasvava suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle muuttaa voimakkaasti useimpien alueiden väestö- ja työvoimarakennetta ja heikentää asukkaiden hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Ikääntymisen myötä terveystalouden tarve kasvaa ja kustannukset nousevat, mikä rasittaa sekä valtion että kuntien taloutta.

Selvityksessä harvaan asutun maaseudun heikko asema korostuu. Väestön kehityksen ja ikärakenteen, huoltosuhteiden, sairastavuuden, muuttoliikkeen, kuntatalouden, alhaisen tulotason ja korkea työttömyyden ongelma-alueet keskittyvät analyysin perusteella harvaan asutuille alueille. Erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomen maaseutualueet kärsivät väestön ikääntymisen aiheuttamista ongelmista. Ikääntyminen koskee kuitenkin kaikkia alueita ja itse asiassa yli 64-vuotiaiden määrän suhteellinen kasvu on suurinta kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Siten kustannuspaineet tulevat nousemaan näillä alueilla maaseutua nopeammin. Eläkeläisväestön kolminkertaistuminen kaupungeissa vuoteen 2040 mennessä indikoi, että myös näillä alueilla terveystalouden kysyntä tulee voimakkaasti kasvamaan ja alueiden talous kärsimään nykyistä selvästi korkeammasta rasituksesta.

Lisäksi selvityksen mukaan sosiaali- ja terveystoimen yritysten liikevaihdon ja henkilöstömäärän kasvu on ollut voimakasta koko 2000-luvun. Erityisen voimakasta kasvu on ollut kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Sen sijaan harvaan asutulla maaseudulla toimipaikkojen ja henkilöstön kasvu on kääntynyt laskuun viime vuosina. Sosiaali- ja terveystoimen yritysten osuus on väestöltään vähäisillä alueilla suhteellisen suuri, mutta yritykset ovat pieniä ja kasvun mahdollisuudet ovat heikot markkinoiden vähäisyydestä ja työvoimapulasta johtuen. Väestöltään suurilla alueilla yleisenä kehityssuuntana on yritysten koon kasvaminen ja suurten yritysten osuus on lisääntynyt selvästi.

Arvoisat kuulijat,

Ikärakenteen muutoksen lisäksi Suomen haasteena on elinkeinorakenteen muutos. Suomen elinkeinorakenne ja elinkeinopolitiikka on murroksessa. Uusia avauksia tarvitaan perinteisten vahvojen teollisuustoimialojen ulkopuolelta. Niitä tarvitaan erityisesti palvelusektorilla ja sen sisällä uusilla, kasvupotentiaalia edustavilla aloilla. TEM on käynnistänyt tämän hallituskauden loppuun kestäviä strategisia kehittämishankkeita kolmella toimialalla. Metsäohjelman lisäksi hankkeissa keskitytään luoviin aloihin ja hyvinvointipalveluihin. Erityisesti hyvinvointipalveluissa nähdään merkittäviä mahdollisuuksia yritystoiminnalle ja sen kasvulle sekä palvelukonseptien viennille.

Paikallisella tasolla on vielä varsin uutta yhdistää perinteiset hyvinvointipalvelut ja niiden pohjalta tapahtuva elinkeinotoiminta. Toimialajohtajat, -kehittäjät ja kuntien elinkeinotoiminnasta vastaavat onkin saatava saman pöydän ääreen. Uudessa tavassa tehdä töitä on suuri mahdollisuus myös organisatorisille ja sosiaalisille innovaatioille. Kunnat ovat vielä paikoin löysästi sitoutuneita yhteiseen kehittämiseen. Yhteisten strategioiden tahtotilojen ilmaukset jäävät paperinmakuisiksi. Selvittely ei riitä, myös todellisten toimintatapojen on muututtava. Polku kehittämishankkeiden tavoitteista ja tuloksista tulee ulottua toimintaa ohjaaviin strategioihin ja talousarvioihin. Kunnissa pitää muodostaa tahtotila siitä, mikä tuotetaan itse ja mitä hankitaan ulkoa. Kuntien hankintaosaaminen on merkittävä kehityskohde, kuntien on paremmin tuotteistettava hyvinvointipalvelunsa.

Elinkeinopolitiikan kautta rakennetaan alueiden kilpailukykyä ja rahoituspohjaa hyvinvointipalveluille. Suorempi yhteys elinkeino- ja hyvinvointipolitiikalla on yhtäältä hyvinvointiteknologisten ja -palvelutuotteiden valmistuksessa ja toisaalta yrittäjyyden tukemisessa palvelujen tuotannossa. Menestyksekkäällä hyvinvointi-elinkeinopoliittisella kehittämisotteella saattaa olla myös potentiaalia imagomielessä.

Hyvät kuulijat,

Kuten alussa mainitusta hyvinvointimäärittelystä huomattiin, vaikuttaa hyvin monen politiikkalohkon toimivuus hyvinvointiimme. Laaja määritelmä edesauttaa myös uusien palveluinnovaatioiden syntyyn. Maassamme on käynnissä useita tangeeraavia ohjelmia, jotka

tähtäävät, vaikkakin eri tulokulmista, hyvinvoinnin varmistamiseen ja kehittämiseen. Siksi on luonnollista, että asian omistajuus ei voi yksiselitteisesti olla yhdessä ministeriössä. Miksi TEM on kiinnostunut hyvinvoinnin laaja-alaisesta kehittämisestä? Yksinkertaisesti siitä syystä, että työ- ja elinkeinoministeriöllä on kansallinen vastuu työvoima-, elinkeino-, innovaatio- ja aluepolitiikasta. Kaikilla näillä lohkoilla vaikutetaan keskeisesti hyvinvoinnin edellytyksiin sekä palvelujärjestelmän tuottavuuteen ja tuloksellisuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriö on lähtenyt lisäämään hyvinvointialan tuottajapuolta ja KASTE -ohjelman kautta ministeriö pyrkii vastaamaan laajasti hallinnonalan keskeisiin haasteisiin. Lisäksi ohjelman ja sen osana toteutettavan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohankkeen Hyvä käytäntö -verkoston kautta ohjelmalla on vahvat yhtymäkohdat KOKO:n hyvinvointiverkostoon. Yhteistyö STM:n kanssa voisi olla vieläkin tiiviimpää. Osaamiskeskusohjelman osalta Suomen neljän hyvinvoinnin osaamiskeskuksen hyötyjen säteily kyseisten osaamiskeskusalueiden ulkopuolelle on ollut vielä rajallista. KOKO:n hyvinvointiverkostolla onkin sauma saada selville alueiden todelliset tarpeet. KOKO – OSKE yhteistyössä on paljon potentiaalia.

Työ- ja elinkeinoministeriössä on meneillään hyvinvointialan strateginen hanke, HYVÄ-hanke. Kytkenään tämän strategisen hankkeen ja tulevan KOKO-hyvinvointiverkoston välillä tulee olla tiivis. KOKO-verkosto toimii HYVÄ- hankkeen strategisten tavoitteiden jalkauttajana alueilla ja alueellisten HYVÄ-pilottien resursoijana.

Konkreettisesti tärkeitä kehittämiskohteita ovat kauttaaltaan hyvinvointitoimialan vetovoimaisuuden lisääminen, kuten kansainvälistymisen vahvistaminen ja rajapintayhteistyön vahvistaminen, eli esimerkiksi hyvinvointisektorin yhdistämistä matkailu-, liikunta-, kulttuuri- ja elämyspalveluihin. Lisäksi hyvinvointitoimialaa voidaan huomioida entistä paremmin ELY-keskusten ja TE-toimistojen palvelutarjonnassa sekä yritystukirakenteissa sekä tukea monituottajamallia palvelustrategioista aina markkinoiden avaamiseen asti.

Alueiden palvelustrategioiden tulisi tunnistaa elinkeinopoliittiset mahdollisuudet ja osaamisrakenteet sekä pyrkiä sitä kautta vahvaan aluevaikutukseen. KOKO:n hyvinvointiverkostolla tulee olla roolia palvelustrategioiden kehittämiseen ja niissä mukana olevien alueiden tukemiseen. Tämä on tärkeä strategisen kehittämisen pohja. Edellytyksenä on yhteistyön rakentaminen, todella innostunut verkosto ja aktiivisesti mukana olevat alueet, jotka pyrkivät viemään strategiatavoitteita eteenpäin. Puuttuva palanen on kuntien tahtotilan muodostaminen hyvinvointialan eteen. Muutoksen pitää tapahtua kunnissa.

Hyvinvointitoimialan näkökulmasta yrittäjyyden kytkeminen verkoston toimintaan on erittäin tärkeää. Vaikka KOKO:n hyvinvointiverkoston päätehtävä ei ole yrityksille suunnattuna verkostona toimiminen, on kumppanuus eri sektorien (julkinen, yksityinen, kolmas) ja kehittäjätoimijoiden välillä hyvin tärkeä asia. Esimerkiksi Hämeenlinnassa kumppanuutta on saatu eteenpäin mm. toimialaryhmätyöskentelymallin kautta, joka on ollut avoin foorumi ja puolueeton solmukohta eri sektoreiden välillä. Verkostoituminen on syventynyt ja konkretisoitunut ja tämä on luonut pohjan myös yrittäjyyden edistämiseksi. Monilla alueilla kumppanuus on edelleen alkutekijöissä tai hyvin kapea. Kumppanuudessa korostuukin seudullisten kehittämisorganisaatioiden mukaan ottaminen vahvemmin, koska ne ovat tahoja, joilla on todellista vaikutusta sekä yrityksiin että julkiseen puoleen.

Operatiivisina haasteina hyvinvointipalvelujen tuottamiselle ovat nousseet kilpailuttaminen ja laatuvaatimukset. Näiden kysymysten ongelmanratkaisusta on tehty innovatiivisia ratkaisuja. Työnjako eri sektorin toimijoiden kesken ja palveluketjujen toimivuuden parantaminen on eräs keskeisistä kehittämisalueista.

Lopuksi haluan vielä todetta, että alueella vallitsevasta yleisestä hyvinvoinnin tasosta on tulossa yksi alueellinen kilpailutekijä yritysten valitessa sijaintipaikkaansa ja työntekijöiden valitessa asuinpaikkaansa. Olennaista aluekehittämissä on löytää alueella jo asuvien sekä alueelle houkuteltavien uusien asukkaiden sekä yrittäjien hyvinvoinnin kokemuksen, palvelun tarpeiden ja palvelutodellisuuden välinen tasapaino. Haastakaa ja sparratkaa toisianne aktiivisesti tässä hyvinvointiverkostossa.